

mer, Vermeersch-Creusen, Wernz). Nie można także powiedzieć, że cała literatura przedmiotu została przez autora uwzględniona. Bowiem z 41 artykułów ogłoszonych drukiem z tego zagadnienia tylko w latach 1918—1934, jakie podał Guiscardus Moschetti w swojej *Bibliographia iuris canonici* na str. 120—121 nasz autor wykorzystał tylko jeden, mianowicie O. Knellera T. J. Możemy podać tu również inne pozycje, jakich nie zna Moschetti ani także nasz autor. Są to następujące: H. Buvée, *Histoire et discipline du binage*, — *Revue canonique*, V (1901), str. 257—295; J. Arand S. V. D., *Zur Vorgeschichte der drei Messen des 2 Novembers*, — *Theol. — praktische Quartalschrift*, 79 (1926), str. 759—768; Dr J. Köck, *Bination*, — *Theol. — praktische Quartalschrift*, 80 (1927), str. 333—335; G. Oesterle, *Bination und Restitution*, — *Theol. — praktische Quartalschrift*, 91 (1938), str. 509—513; Tenże, *Noch einmal Bination und Stipendium*, tamże, str. 687—691; A. Hodüm, *De tribus missis in Natali Domini nota historica*, — *Collationes Brugenses*, XXI (1931), str. 453—463.

Poza tym praca jest dobra.

Ks. A. PETRANI

P. EMMANUEL LOMBARDI O. F. M., *iur. can. doctor*, *De pastorum obligatione applicandi missam pro populo. Dissertatio historico-iridica*. Roma 1940 (Officium libri catholici, Piazza Ponte S. Angelo, 28). Stron 79 dużej ósemki.

Jest to część rozprawy przedłożonej w Papieskim Ateneum Teologicznym św. Antoniego w Rzymie, w celu uzyskania stopnia doktora prawa kanonicznego.

Praca rozpoczyna się od strony 13 i kończy się na 77, w tym 3 strony są całkowicie puste, czyli sama praca wynosi 62 strony.

Autor w pierwszej części swojej książki omawia historię zagadnienia w okresie od soboru trydenckiego do nowego Kodeksu prawa kanonicznego. Sobór trydencki wśród obowiązków duszpasterskich wylicza również obowiązek aplikowania mszy św. za lud, nic bliżej nie określając. Wkrótce przeto po odbytych soborze niektórzy biskupi na synodach partykularnych starali się dokładniej ustalić powyższy obowiązek. Jedne z tych synodów nakazują proboszczom odprawianie za lud w niedziele i święta, inne natomiast mówią ogólnikowo o częstym odprawianiu (*frequenter*).

Wśród autorów również zgody nie było. Soto np. utrzymywał, że proboszcz na mocy zobowiązania powstałego z zebranych od ludzi dziesięcin musi odprawiać za lud codziennie, tam tylko, gdzie dziesięciny nie wystarczały na utrzymanie proboszcza, można było aplikować za lud trzy albo cztery razy tygodniowo. Chociaż Soto pisał to jeszcze przed soborem trydenckim, jednak wpływ jego był wielki również i po odbytych soborze. Podobnie uczyli Bonacina i Nugnus. Przeciwno powyższej

opinii wystąpił Suarez. Utrzymywał on, że żadnego obowiązku w tej materii proboszczowie nie mają. Za nim poszli inni, jak Vasquez, De Lugo, Layman, Naldi i Coninck. Dopiero w drugiej połowie XVIII wieku autorowie, uwzględniając postanowienie soboru trydenckiego oraz decyzje Św. Kongregacji Soboru uczyli o istniejącym obowiązku i rozciągali go na niedziele i święta. Do takich autorów należeli Reiffenstuel, Lambertini, Schmalzgrueber, Maschat oraz inni.

Praktyka w XVIII wieku nie była jednolita. Niektórzy proboszczowie aplikowali za lud na mocy zwyczaju pochodzącego jeszcze z czasów przed soborem trydenckim tylko w niedziele, inni zaś w niedziele i święta, inni znowu nie aplikowali wcale, a inni wreszcie za msze odprawiane za lud przyjmowali specjalne stypendia.

Biskupi w omawianym okresie starali się zwyczaj utrzymać albo wprowadzić tam, gdzie go nie było. Obowiązek jednak ustalają w ten sposób, że jeżeli dochody beneficjalne są obfite (pingues), to wtedy proboszczowie muszą codziennie aplikować za lud, jeżeli natomiast dochody są szczupłe (tenues), to tylko w niedziele i święta. Proboszczowie na ogół opierali się tym zarządzeniom biskupów i obowiązek powyższy spełniali niechętnie. Opowiada o tym nie kto inny, tylko papież Benedykt XIV, który jako arcybiskup boloński niejednokrotnie musiał zwracać się w tej materii do Św. Kongregacji Soboru. Ten sam papież mówi również, że za jego czasów w Rzymie kapłanów, którzy podczas przepisanych prawem egzaminów odpowiadali, że proboszcz mający szczupłe dochody z parafii nie jest obowiązany do aplikowania za lud, pozbawiano iurysdykcji do słuchania spowiedzi oraz nie promowano na probostwa.

Licznych decyzji Św. Kongregacji Soboru nie uważano za prawo ogólnie obowiązujące i dlatego tak długo w tej dziedzinie nie było jednolitego poglądu. Zresztą ta sama Kongregacja w roku 1681 odpowiedziała bardzo niedokładnie, mianowicie, że jeżeli dochody z parafii są obfite, wtedy proboszcz musi aplikować za lud codziennie, jeżeli zaś są szczupłe, wtedy przynajmniej w dniu świąteczne. Tymczasem sobór trydencki w ogóle nie nakładał obowiązku codziennego odprawiania mszy św.

Dopiero od początku wieku XVIII Św. Kongregacja Soboru trzyma się jednej zasady, mianowicie obowiązek aplikowania za lud istnieje w niedziele i święta oraz obowiązuje wszystkich proboszczów nawet wtedy, jeżeli dochody z parafii są bardzo szczupłe. Następnie papież Benedykt XIV w piśmie apostolskim *Cum semper oblatas* z roku 1744 dokładniej wyjaśnił prawo trydenckie, ustanawiając obowiązek aplikowania za lud we wszystkie niedziele i święta dla wszystkich proboszczów i kapłanów mających obowiązek duszpasterski. Zarządzenie to bezpośrednio skierowane było do biskupów Italii i wysp przyległych, jednak ze względu na to że wyjaśniało prawo boże wkrótce objęło cały Kościół.

Co się tyczy świąt, to obowiązywał katalog sporządzony przez papieża Urbana VIII w konstytucji *Universa* z roku 1642, do którego Klemens XI w roku 1708 (*Comissi nobis*) dodał święto Niepokalanego Poczęcia Najśw. Marii Panny. Kiedy ta liczba świąt w rozmaitych krajach zaczęła się zmniejszać a proboszczowie w te zniesione święta zaprzestali aplikowania, wtedy papież Pius IX w roku 1858 w encyklice *Amantissimi Redemptoris* wyjaśnił, że proboszczowie i wszyscy inni duszpasterze mają obowiązek aplikować za lud również w święta zniesione.

Co do biskupów, to oczywistą jest rzeczą, że postanowienie soboru trydenckiego dotyczyło ich przede wszystkim. Synody prowincjonalne odbyte wkrótce po soborze wyraźnie mówią o powyższym obowiązku biskupów. Kanoniści w okresie po soborze specjalnie tą kwestią nie zajmują się. Benedykt XIV w swoich ustawach również nic o biskupach nie mówi. Dopiero Klemens XIII w roku 1759 (*A quo die*) wyraźnie ten obowiązek podkreślił. A że biskupi rzeczywiście aplikowali za lud, widać to chociażby z licznych decyzji Kongregacji rzymskich, pochodzących z XVIII i XIX wieków. Ponieważ co do dni panowała wśród biskupów dowolność, przeto papież Leon XIII w roku 1882 w konst. *In Suprema* ostatecznie ustalił, że biskupi obowiązani są aplikować w niedziele i święta również zniesione, *qualibet excusatione remota*. Ciekawym jest, że rozwój omawianej instytucji historycznie szedł od dołu do góry i od tych, którzy do tego właściwie byli mniej obowiązani, do tych, na których powyższy obowiązek ciążył z prawa bożego przede wszystkim.

W drugiej części pracy dogmatycznej autor omawia dzisiejsze prawo obowiązujące w powyższej materii. Mówi mianowicie o źródle i naturze obowiązku, o tych, których to prawo obowiązuje, o dniach, w których obowiązek istnieje i o tym, w jaki sposób należy go spełnić.

Słusznie autor zwraca uwagę, że jeżeli gdzie już po konstytucji *Universa* zostały zaprowadzone partykularne święta z nakazu biskupa albo ze zwyczaju, to takie święta dzisiaj trzeba uważać za zniesione i przeto również w te dni należy aplikować za lud.

Święta patronów państwa albo jakiejś miejscowości papież Pius X w roku 1911 określił za zniesione, przeto w takie święta trzeba również aplikować za lud.

Jeżeli święto obowiązujące wypadnie w niedzielę, to jedną mszą św. spełnia się podwójny obowiązek (kan. 339, § 2). Chociaż Kodeks wyraźnie mówi tylko o Bożym Narodzeniu i o święcie obowiązującym, to jednak to samo musimy powiedzieć również o święcie zniesionym przypadającym w niedzielę. Tak bowiem było również w dawnym prawie.

Jeżeli jakieś święto obowiązujące (z prawa partykularnego) albo

zniesione wypadnie w Wielki Piątek, wtedy obowiązek aplikowania prawdopodobnie w ogóle ustaje.

Nie możemy natomiast zgodzić się z autorem utrzymującym, że proboszcz, który binuje i pierwszą mszę św. aplikował za lud, nie może również drugiej mszy św., z którą powiedzmy zalega, aplikować za lud (str. 70, przyp. 1). Kan. 824, § 2 zabrania mszę św. aplikować titulo iustitiae tylko w tym wypadku, jeżeli jedną odprawiło się za stipendium. Jeżeli zaś proboszcz żadnej mszy św. nie odprawia za stipendium, nie ma przeszkody, by obie msze aplikował za lud. Specjalnie tą kwestią zajmuje się Carl Holböck, *Die Bination*, Roma 1941, str. 118—121. Tak również sądzą Cappello, *De Sacramentis*, I³, Roma 1938, n. 735, 2, c oraz A. Piscetta — A. Gennaro, *Elementa Theologiae Moralis*, vol. V, Torino 1927, n. 439, str. 319.

Nie porusza autor sprawy tych proboszczów, którzy mają rozgraniczone parafie ale jeden wspólny kościół parafialny. Mianowicie Św. Kongregacja Soboru zapytana — czy można zatrzymać zwyczaj odprawiania mszy św. za lud per turnum tam, gdzie jest jeden kościół parafialny i trzech proboszczów, mających swoich osobnych parafian, oddzielonych przez podział terytorium miasta? — dnia 9 lutego 1918 roku odpowiedziała, że nadal tego zwyczaju utrzymywać nie wolno i że każdy proboszcz obowiązany jest w dniu przepisane osobiście odprawiać mszę św. za parafian sobie powierzonych (AAS, X, 285. *).

Następnie autor na ogół nie zna literatury zagadnienia. Z 41 artykułów bowiem ogłoszonych drukiem w latach 1918—1934, jakie zebrał Guiscardus Moschetti w swojej *Bibliographia iuris canonici* na str. 74—75 nasz autor nie wykorzystał żadnego. Można poza tym dodać jeszcze: Ennius Francia, *De missa pro populo a parrocho applicanda*. — *Apollinaris*, 8 (1935), str. 606—609.

Autor używał starego wydania podręcznika Vermeerscha-Creusena. Korekta w wielu miejscach książki jest niedokładnie zrobiona.

Pomimo wszystko szkoda jednak, że autor nie mógł wydrukować również i tej części historycznej, która obejmowała dzieje zagadnienia od początków aż do soboru trydenckiego.

Ks. A. PETRANI

*) Zob. Ks. Petrani, Obowiązek odprawiania mszy św. za lud przez proboszcza. — *Ateneum Kapłańskie*, rok 22 (1936), tom 38, str. 288—290.